

Lange bukser og stutte liv — siste del av ein levande folkedrakttradisjon

Av Helga Reidun Bergebakken Nesset

Folkedraktene eller bygdedraktene har vore i stadig utvikling. Det gjeld ikkje minst den tidsperioden som følgjer etter 1860. Det er ikkje nettopp dette året som er skilje mellom dei to periodane, men omdanninga av bygdesamfunna er såpass sterk at ein alt utover i 1860-åra ser dette i utviklinga av kledrakta. Dei følgjande 20 åra representerer siste periode av tradisjonell folkedraktbruk i Nord-Østerdalen.

Det som hjelper oss å belyse kledrakta i denne perioden, er fotokunsten som vart oppfunnen i slutten av 1840-åra. Utover 1860-70 åra begynner det å bli vanleg å la seg fotografere, gjerne på byreiser. Enkelte fotografer reiser også utover landet og slår seg ned med sine ateliér.

Det er kjent at motene ute i Europa også nådde hit til landet, sjølv om det gjekk nokre år. Eit kjent trekk frå folkedraktene i andre strøk av landet var korte liv som var ihopsydd med stakken, kalt livkjole. Det seiest at dei korte liva kom hit til landet omkring 1830, men kom ikkje i bruk her før omkring 1860. Snittet i ryggen blir noe enklare, derimot held ein på detaljer som hekking foran og utringinga i halsen foran. Livet vart sydd saman med stakken. Stakk og liv kunne vera i ulike fargar. Forkledet er framleis brukt utanpå stakken. Under livet var overdelen i bruk, sydd av bomull med broderi i raudt og kvitt. Ytterplagget er trøya. Denne har fått same snitt som livet, kort og har tronge ermer, hekking foran og går tett oppi halsen.

I Tynset prestegjeld bruker kvinna honnluve (ill. 8). Omkring 1870 går honnluva ut av bruk og rynkeluva blir den nye luvetypen. Denne blir brukt berre av gifte kvinner og blir kalt kjerringluve. Sjå illustrasjon 4 og 5. I nordbygdom vart «ørhuva» brukt som før (ill. 6 og

7). Jentene gjekk barhodet, men har same hårfasong som gifte kvinner. Rynkeluva førte òg med seg ein ny hårfasong — midtskil, håret i flette i nakken som vart rulla saman bak.

Karfolk-klea

Karfolk-klea får òg etter kvart ein annan utsjånad. Knebuksene går ut av bruk og blir erstatta med bukse som har lange rette føter. Trøya som ein liten periode har vore noko sidare, ser ut til å bli kortare. Denne får nedbretta slag og krage, og halskluten blir knytt meir som eit slips. Vesten ser ut til å ha same farge som jakke og bukse. Hodeplagget er skjoldlue eller hatt. Dessutan er det sjeldan å sjå spennesko på fotografi, men derimot langskafta støvler. Dessutan finn me ein god del overlappingar frå den eine til den andre perioden, sjå ill. 10. Ut i frå denne generelle omtala av karkledda kan me lett sjå likskapen mellom denne og finkledda i dag. Dressmoten får med andre ord forholdsvis tidleg innpass hos oss. Grunnen kan vera at karane var oftare ute og reiste enn kvinnene, og tok med seg heim nye impulsar som igjen vart tilpassa våre lokale forhold.

Mot slutten av folkedraktene

Alt før 1880 ser ein at ungdomen begynner å bruke enklare drakter enn dei vaksne. Familiebildra frå denne perioden fortel oss kva vending draktskikken i distriktet vårt tek. Illustrasjonane 11, 12, 13, 14, 15 og 16 viser at ungane og ungdomen har meir fargerike klede, dei har færre plagg og er meir ledig kledd. Grunnene til dette kan vera fleire. Yngre var tradisjonelt ikkje så velutstyrt i klesvegen som vaksne. Tørkle fekk jenta da ho skulle gifte seg. Kvinneluva i denne perioden til-

høyre gifte. Kar-vesten var klesplagg for vaksne, og gutane fekk denne som konfirmant.

Når ein studerer kledrakta til jentene ser ein at dei har drakter som likner meir på kjoler. Desse blir kalla verkenskjoler. Alle er mønstra, enten rutete (seinare) eller stripete. Snittet i trøya (blusa) er lik dei trøyene som vaksne kvinner har på seg. Stakken hadde truleg same vidde som dei eldre stakkane. Ei tid verker det som om forklea blir brukt attåt stakken, men desse blir kutta ut etter kvart. Sjå illustrasjonane 7 og 8.

Etter 1880

I tida etter 1880 mister draktene så mange detaljar og blir såpass lik dei kledda som byfolk går i, at ein på denne tida har med klede i bymote å gjere.

Eldre folk var dei siste som vende seg av med den tradisjonelle kledda. Mange brukte desse til sin døydag, og held liv i tradisjonen på den måten.

Ein veit spesielt om kvinner som brukte luve all sin dag. Det er sagt at svartluva vart brukt blant eldre kvinner fram til siste verdenskrig.

Elles kjenner me til bruken av raudtrøya, som var helgeklede, men etter kvart også brukt til gammellede. Ifølge munnlege kjelder skriv denne seg ifrå 1860-åra. Munnlege overleveringar fortel frå tida da Rørosbana vart bygd. Østerdølane skilde seg ut i arbeidslaga, på grunn av dei raude trøyene, i motsetning til slusken som gjekk i busserull.

Me kjenner faktisk til bruk av raudtrøye fram til våre dagar. Faren til ein av kjeldene mine brukte raudtrøyer til han døydde i 1967.

KJELDER:

Asker, Randi: Bunaden, Norske Bygder. Glåmdal, Bergen 1942.

Østgaard, N.R.: En Fjeldbygd, Kristiania 1851.

Munnlege opplysningar frå:

Arnhild Jonsmoen Norwalls, Alvdal.

Sigrd, Per og Iver Lillehaug, Fådalen, Tynset.